

Q

L'Església
catòlica a Catalunya

M O N O G R À F I C

Quaranta anys de Teologia a Catalunya

A Pere Lluís Font,
filòsof i teòleg d'altíssima qualitat, Vice-President
infatigable i eficaç de la Fundació Joan Maragall,
amic entranyable de fa molts anys.

Josep M. Rovira Bellosó
Teòleg

FA QUARANTA CINQ ANYS I ESCAIG DE L'ACABAMENT del Concili Vaticà II. D'altra banda, la Facultat de Teologia de Catalunya va complir també 40 anys. Bons aniversaris per a fer un resum, més que una síntesi, del que ha estat la teologia al nostre país.

Quan vaig fer una informació al Col·legi de Rectors de Barcelona, menys detallada de la que ara em proposo fer, un dels assistents va resumir-la així: no ha assenyalat cap "Gaudí" indiscutible, genial i universal (volia dir que no havia assenyalat "cap Agustí o Tomàs d'Aquino"). Però ha dit clarament que Catalunya, del punt de vista teològic, era tot el contrari d'un *erm*; i que, a més, es preveu una nova generació que obre el futur.

Ara, voldria fer un balanç més rigorós i detallat. Donada la imprecisió que voreja el mot "teologia", em centraré en els estudiosos i professors que han tingut a veure amb la Facultat de Teologia de Catalunya, sobretot amb el seu Departament de Teologia Sistemàtica. Voldria que fos una crònica molt objectiva quant al fons i en canvi, quant a la forma, molt més subjectiva que no pas acadèmica, de tal manera que no quedaria fora de lloc desitjar que aquest *compte-rendu* s'assemblés al distès fragment d'unes memòries que volguessin evocar la vida del Departament de Teologia des de la fundació de la Facultat (1968) fins l'actualitat. Voldria fer a la vegada de notari puntual i de narrador animat que explica aquells anys viscuts.

1. ELS AVANT-PASSATS

Seria injust oblidar dos avantpassats molt significatius, el primer dels quals és Mn. Joan B. Manyà. Nat a Gandesa; canonge de Tortosa, autor de cinc volums en llatí, els quals porten un nom que no és del llenguatge comú: "Theologumena". De tradició neo-escolàstica estricta, tingué una valenta actitud de fidelitat a Catalunya, el que va encloure una forta defensa de la llengua catalana en temps de crisi. Per això, el país resta agraït a Manyà.

L'altre és el carmelita Bartomeu M. Xiberta, autor del famós *Clavis Ecclesiae*, de ressonància europea. Xiberta representava un mètode escolàstic molt evolucionat, vivificat ja pel mètode històric. Compararia aquesta combinació del mètode escolàstic i de la investigació històrica amb el treball contemporani que a Roma realitzava un jesuïta eminent: Henri Lennerz. Bartomeu Xiberta va ser assessor en el Concili Vaticà II. Està en curs el seu procés de beatificació. Un record personal: la primera obra teològica que vaig llegir, i em va impactar, va ser *El "Jo" de Cristo* de B. M. de Xiberta, comprada a la, llavors, "Llibreria Herder" (Balmes-Gran Via).

2. EL COMENÇ

Per part del clergat diocesà, la Facultat arrenca amb tres bisbes: Pere Tena, Josep Capmany i Antoni Briva. És suficient llegir els noms dels autors i els títols dels primers volums de la Col·lecció Sant Pacià, que va editar la famosa "Editorial Casulleras", juntament amb el Seminari Conciliar de Barcelona, per adonar-se que en l'Església catalana brollava un imperceptible –i important– fenomen.

Els títols i els autors són: *"Miles Christi" en la espiritualidad de san Cipriano*, de Josep Capmany, que esdevingué Bisbe Auxiliar de Barcelona; *La gloria y su relación con la gracia en las obras de san Buenaventura*, d'Antoni Briva, que fou Bisbe d'Astorga. I *La Palabra Ekklesia*, de Pere Tena, Bisbe Auxiliar de Barcelona.

Com es pot veure, el mètode és històric i consisteix en estudiar un concepte, "el Soldat de Crist", o bé, la "Glòria", en un autor determinat: en un pare de l'Església com és sant Cebrià o en un autor medieval com és sant Bonaventura. Dos exemples més d'aquest mètode his-

Aquest front dels tres bisbes significava una certa ruptura i fins i tot una petita revolució respecte de l'estat d'encallament total en que es trobava la teologia a Barcelona.

toricista els trobem en *La doctrina mariana de sant Ildefons de Toledo*, de Joan M. Cascante o en l'obra meua *La visión de Dios según Enrique de Gante*. Tenim també aquí un Pare de l'Església (Ildefons) i un autor medieval (Enric de Gand), estudiats en la perspectiva del tema de "Maria" o de la "vida eterna".

Aquest mètode històric era propiciat i divulgat pels jesuïtes de la Universitat Gregoriana de Roma, que va ser la font principal de la nostra teologia dels anys cinquantes. Els pares Antonio Orbe –gran investigador dels segles II i III– Zoltan Alzseghy, Maurizio Flick, Juan B. Alfaro i d'altres, eren els promotors d'aquesta manera de treballar.

Avui, semblaria una *boutade* dir que aquest front dels tres bisbes significava una certa ruptura i fins i tot una petita revolució respecte de l'estat d'encallament total en el que es trobava la teologia a Barcelona i, concretament, en el Seminari de Barcelona. Consti que jo vaig honrar la memòria del Dr. Gabriel Solà en un vell article de "El Correo Catalán" i he defensat sempre que alguna sala de l'edifici del Seminari havia de portar el seu nom. Perquè aquest benemèrit canonge ens va transmetre –amb gran amor– la teologia que ell havia après. Era exactament la que Karl Rahner qualificava com a "teologia de manuals" per a ús del seminaristes. Aquesta teologia emprava el mètode escolàstic, reduït a pur instrumental pedagògic.¹ En aquest sentit, recordo que el mateix Mn. Gabriel Solà deia que, amb els seus manuals, no volia aportar res de nou a la teologia, ni tan sols una nova manera de dir les coses, sinó que aspirava només a fer més fàcil i adient la transmissió del material teològic. Un propòsit modest!

Pel que fa al valor intrínsec de les investigacions publicades a la Col·lecció sant Pacià, *La Palabra Ekklesia* cal considerar-la com un pas envers el Vaticà II és un antecedent molt digne de *Lumen Gentium* i de l'Església "comunió" i Poble de Déu. De fet, ens preparà per a enten-

dre aquest Document conciliar i, encara avui, és un treball que "diu coses" al lector. Pere Tena, a més, ha fet escola amb la seva teologia bíblico-litúrgica o –el que porta al mateix lloc– amb la seva litúrgia teològica. Un recull excel·lent de la seva vasta producció en Revistes o en Conferències es troba en el voluminós llibre *Celebrar el Misteri*. Per a mi, el cim dels escrits de P. Tena es troba en el que fou inicialment una Conferència tinguda a Roma durant el Jubileu de l'any 2000, que portà el títol de *La Sacra Liturgia, fonte e culmine della vita ecclesiale*.²

Sobre els treballs de la Col·lecció Sant Pacià puc afegir que algun d'ells va ser citat per Henri de Lubac i encara fa molt poc pel tomista i dominicà Edward Hill. Aquest hagués estat el camí desitjat, enclatat, però no pas transitat: l'entrada normal de la teologia catalana en el "mercat" de la teologia europea. Per a aconseguir aquesta fita caldrà esperar la segona generació: els Salvador Pié, Armand Puig, Jaume Fontbona...

3. LA FACULTAT DE TEOLOGIA DE CATALUNYA

En 1968 s'inaugurà la Facultat de Teologia de Barcelona (més tard s'anomenarà "de Catalunya"), erigida pel Bisbe D. Marcelo González Martín, amb les dues seccions: la de sant Pacià el degà de la qual era Pere Tena i la de sant Cugat (PP. Jesuïtes) que tenia com a degà Màrius Sala. El conjunt de la Facultat era presidit pel Dr. Ramon Torrella Cascante que més tard seria l'Arquebisbe de Tarragona. El P. Pere Ribes, S. J., fou un dels cofundadors de la Facultat.

El ventall de professors que permeté posar-la en marxa amb normalitat venia de tots els recons de Catalunya: Mn. Capdevila i Mn. Joan Busquets, procedien de Girona; Antoni Oriol, Ramon Sala i Ramon Pou –més tard vingueren Josep Castanyer i Joan Torra– de Vic; el Dr. Josep Perarnau, natural de Puig-reig, venia del Bisbat de Soborb-Castelló; el Dr. Josep Gil Ribas, d'El Catllar (Tarragona) on encara exerceix el seu fecund ministeri de Rector. I, naturalment, es donaven dos punts importants d'extracció de professors: Montserrat i Sant Cugat, amb tota l'experimentada Secció dels PP. Jesuïtes.

Constituïrem la primera generació de professors. Vull deturar-me amb record complagut en aquests pioners. Començo pel P. Evangelista

En 1968 s'inaugurà la Facultat de Teologia de Barcelona, erigida pel Bisbe D. Marcelo González Martín,

Vilanova, que ens ha deixat ja fa tres anys: és l'autor de la ingent *Història de la Teologia cristiana*, traduïda al francès i a l'italià, amb una apreciació molt positiva dels PP. Chénu i Jossua. El P. Evangelista va dur a terme una altre obra considerable que demanà una paciència i un esforç sostingut al llarg de molts anys: la direcció de la revista de cultura teològica *Qüestions de Vida cristiana*. En les primeries, el P. Evangelista comptà amb els ajuts dels senyors Josep M. Pinyol i Jaume Lorès, tots dos traspassats. Però qui durant més anys uní el seu nom a la revista en la que vam col·laborar la majoria de teòlegs i pensadors catalans, va ser la senyora Maria Martinell Taxonera.

Molt propers culturalment al P. Evangelista, trobem en Joan Llopis, que tractà en llibres d'una notable claredat racional i pedagògica la sacramentologia, com també temes de Litúrgia i d'Església; i el P. Lluís Duch que, col·laborà –amb una sòlida secció sobre Luter i la Reforma– en el segon volum de la *Història de la Teologia cristiana* del P. Vilanova. Després, tornarem a parlar d'ell.

Més "pesos pesats" de la primera generació: Josep Perarnau, és l'autor de dues obres ingents: el primer comentari seriós escrit en català sobre la majoria de les Constitucions i Decrets del Concili Vaticà II, segurament l'esdeveniment eclesial més important del segle XX. És suficient recordar el comentari a *Lumen Gentium* per a fer-se'n càrrec de la categoria d'aquesta obra. L'altre tasca, ben coneguda i guardonada, és la direcció de la revista *Arxiu de Textos Catalans Antics* (ATCA) on es troben moltíssims escrits del mateix Mn. Perarnau, minuciosament documentats. Perarnau ha continuat la línia dels que hem anomenat els "nostres avantpassats".

De la vasta obra escrita del Dr. Josep Gil voldria citar, al menys, la seva obra més divulgada: *Els nostres morts no envelleixen*. A més, el títol d'aquesta obra recorda el llarg mestratge de Mn. Gil en la signatura de les "Darrereries", en la mateixa Facultat. Estan en l'òrbita de les

"darrerries": *El cel dels benaurats i l'ordre establert; De la "nosa" a la "nostàlgia" de Déu i L'esperança que no mor. Infatigable, des de la seva jubilació i ministeri a El Catllar, està preparant La bellesa de la veritat i la veritat de la bellesa, entre altres projectes.*

D'Antoni Matabosch és de justícia recordar la seva obra escrita en el camp del matrimoni, en el de l'ecumenisme amb el del diàleg interreligiós, i en el camp de la secularització. Les obres sobre els temes als que m'he referit són: *Divorci i Església: estat de la qüestió* (1977); *Sobre Europa, el diàleg interreligiós i l'Església en el món. Articles* (2004); *Sobre la laïcitat*, (2005), amb un text annex d'Émile Poulat.

Fora també injust passar per alt la seva entregada dedicació a la tasca organitzativa, tant en el càrreg de Degà de la Facultat, com en la tasca exercida des d'aquest càrreg, que portà a la renovació pràctica i d'una estètica adient a un lloc d'estudis com són els Departaments de la Facultat, ubicats en l'edifici del Seminari de Barcelona.

En Josep Rius Camps és el cas d'un investigador de naixença. Porta en el cos el desig de trobar les veritables causes d'un pensament concret, com és el d' Orígenes sobre el qual té una tesi molt profunda dirigida pel P. A. Orbe; o d'esbrinar l'enigma de les interpolacions de les Cartes de sant Ignasi d'Antioquia, sobre les quals té un llibre escrit en anglès; o bé de veure la influència real que té el Codex Beza Cantabrigensis en la intel·lecció dels Fets dels Apòstols.

Aquesta dèria s'ha expressat en un molt original i erudit comentari als Fets i en una obra específica que compara el Codi "Beza" amb la tradició alexandrina. Sovint em deia Josep Rius: "ja s'aniran obrint camí les meves idees". Em recordava la confiança que el músic Gustav Mahler manifestava quan deia: "el meu temps no ha vingut però ja vindrà". I efectivament, vingué a la fi del segle XX. Una cosa semblant passarà segurament amb Rius-Camps.

A més, va dirigir amb paciència infinita i amb eficàcia exemplar la Revista Catalana de Teologia des de la fundació fins que, aquest curs (2008-2009), ha vingut el relleu a càrrec del Dr. Joan Planellas.

Presento un llistat de les principals obres d'en Rius-Camps, perquè la simple enumeració d'aquest corpus dona la impressió real d'una obra acabada en quant a la intenció, inacabable en quant a la realitat.

zació final:

El dinamismo trinitario en la divinización de los seres racionales, según Orígenes (1970);

El Peri Archon d'Orígenes (1985);

The Four authentic Letters of Ignatius, the martyr (1980);

Ignasi d'Antioquia. Cartes. Introducció, text revisat, traducció i notes, Vols. 327 i 328 de la Fundació Bernat Metge (1998).

El éxodo del hombre libre. Catequesis sobre el Evangelio de Lucas (1991)

El camino de Pablo a la misión de los paganos (1984);

L'abdicació de Pere (1993);

Comentari dels Fets dels Apòstols, 4 vols. (1991-2000);

J. RIUS CAMPS-J. READ-HEIMERDINGER, *The Message of Acts in Codex Bezae. A Comparison with the Alexandrian tradition*, 3 vols. (2007);

El Mesianismo de Jesús, investigado por el rabino Lucas a partir de sus fuentes judías y cristianas (2005);

El Evangelio de Marcos. Etapas de su redacción (2008).

És normal que cada professor faci un llibre de l'assignatura que va explicar –sovint, durant força temps– a la Facultat. Així ho feu Vicenç M. Capdevila i Montaner amb el tractat sobre la Gràcia de Déu (Antropologia teològica) que porta el títol de *Liberación y Divinización del hombre*, 2 vols. (1984. 1994). A mi m'agradava molt una de les primeres obres de Mn. Capdevila, *Dos estudios sobre la Fe* (1971). Aquest teòleg sòlid, de pedra picada, ha fet una docència fructuosa, reflectida en persones que avui són professors de la segona generació. Ell és tot el contrari d'un autor "mediàtic". És fill de l'escriptor i filòsof noucentista Josep M. Capdevila.

4. VIC

Arribem al vigatanisme teològic, de fesomia pròpia: Antoni Oriol Tataret cal considerar-lo com a teòleg, d'una gran erudició, especialitzat en el magisteri eclesial del qual ha estudiat resoludament tot el que es refereix al tema del nacionalisme. Acompanyat per un "jove" teòleg de l'Opus Dei –Joan Costa– ha desenvolupat un treball ardu

Ramon Pou té l'habilitat del ben escriure unida a la de pintor de quadres d'una gran personalitat, com a extensió de la seva dedicació teològica.

que ha fet asequible i proper el pensament pontífic sobre els drets de les nacions.

Ramon Pou té l'habilitat del ben escriure unida a la de pintor de quadres d'una gran personalitat, com a extensió de la seva llarga dedicació teològica. Els dos llibres col·lectius que edità el Departament de teologia el van tenir a ell com a "editor". D'entre els llibres propis, citaré *Iguals en la fe: cosmovisió eclesial* (1989) del qual vaig dir en la meua recensió que Pou escrivia com un Pare de l'Església: des de la Tradició, com un testimoni de fe. Del 1976 al 2000 va escriure vuit valuosos articles a la Revista Catalana de Teologia sobre els sagraments, la Paraula de Déu (en sintonia profètica amb el Sínode 2008) i l'Esperit Sant. Assenyalaré dos: el de 1978 sobre "L'Església local", que és un lúcid comentari al n. 26a de *Lumen Gentium*, i el que va escriure *in memoriam* de Ramon Sala Camps el 1998.

Sí, ja fa anys que morí Ramon Sala. Es distingí més que per la seva obra escrita, per la seva presència significativa en la Facultat, unida a un fi criteri que calia escoltar sempre. ("Criteri" i "crític" suposo que tenen la mateixa arrel). Conservo la felicitació que em feu pel meu sant l'any 1996. No he trobat en canvi una altra carta, que tinc guardada en la memòria afectiva: em venia a dir pudorosament que, en aquest món difícil i complicat, jo –malgrat tot– no havia girat mai la cara als companys. Tant de bo.

En la nova generació de vigatans, s'hi compta Josep Castanyer, que domina el tema de la teologia "negativa" o apofàtica: la docta ignorància, tal com la desenvolupà Nicolau de Cusa. Recentment ha estat Cap de Departament de teologia Sistemàtica i, ara, té encarregada en la Facultat la primera part del Tractat de Déu. El darrer vigatà, finalment, és en Joan Torra, especialista en sant Agustí i en els Pares llatins.

6. ELS RELIGIOSOS

Ara cal obrir capítol amb els religiosos, començant pels jesuïtes de Sant Cugat:

J. I. González-Faus és un dels teòlegs més coneguts, amb una molt extensa producció escrita, sobretot en el camp de la cristologia on són famoses les obres *La humanidad nueva; Acceso a Jesús* i *Clamor del Reino*, sobre els miracles de Jesús. Però al marge de la Cristologia val la pena citar el que potser sigui un dels millors treballs de González Faus: *Proyecto de hermano*, destinat a posar de manifest l'obra de Déu en l'home. González Faus es pot considerar com un remodelador de la Teologia de l'Alliberament des d'Europa, i encara aconsegueix aquesta tasca com a inspirador de la dimensió teològica de "Cristianisme i Justícia", que des de Barcelona porta un grup notable de pares jesuïtes, un veritable grup, gairabé un nou moviment, que té un nombre molt notable de seguidors. He tingut notícia d'una darrera obra de González Faus per la recensió del P. Cebrià Pifarrer: *El rostro humano de Dios : de la revolución de Jesús a la divinidad de Jesús* (2007).

Josep Vives Solè (Alt Camp) ha publicat nombrosíssimes obres de teologia i d'espiritualitat. Entre les que tenen relació amb la seva especialitat patristica, hi compto *Génesis y evolución de la ética platónica* i *Los Padres de la iglesia*. També una valuosa obra d'introducció a la lectura del Cardenal Newman. Voldria assenyalar-lo finalment, com l'autor de dues obres molt ben escrites, amb un llenguatge entenedor, i molt llegides: *Si sentissiu la seva veu* i *Creure el Credo*. La tasca amagada d'en Josep Vives, a les Revistes dels PP. Jesuïtes i arreu, és immensa.

Ferràn Manresa és un teòleg profund que ha esmerçat una gran part del seu temps en l'evangelització i en la tasca d'oferir a religiosos i a laics els *Exercicis* de Sant Ignasi. Ha distribuït el seu temps entre Barcelona i Cochabamba (Bolívia), Però, per a provar la seva fibra autèntica de teòleg, és suficient mencionar la seva docència i una obra jove i madura ensems: *Assaig de Teologia crítica* (1971).

Acabaré les mencions de teòlegs de Sant Cugat amb els noms dels Pares Francesc Riera, amb un llibre excel·lent sobre Jesucrist, sense oblidar l'excel·lent estudiós de sant Agustí, el P. Peguerols. Per acabar amb el llibre recentíssim sobre Theillard de Chardin del P. Garcia

Doncel, sempre atent a les relacions entre ciència i teologia.

7. UNA FUGAÇ PERÒ NECESSÀRIA INCURSIÓ EN ELS DEPARTAMENTS DE BÍBLIA, MORAL I HISTÒRIA

Haig de fer una incursió necessària en el Departament de Bíblia. No volia apartar-me del Departament de Teologia Sistemàtica. Però els biblistes (caputxins, jesuïtes i del clergat) han aportat vivacitat i rigor als estudis bíblics... i, per tant, teològics. Hi ha molta teologia en els escrits de Frederic Raurell, d'Enric Cortès, de Xavier Alegre, i de l'actual Degà de la Facultat, Armand Puig, amb el seu llibre esdevingut best-seller en català, castellà, i traduït a un bon nombre de llengües: *Jesús. Un perfil biogràfic* (2004). En dues ocasions inspirades, Armand Puig, en el llibre *Jesús*, escriu unes excel·lents pàgines de teologia bíblica (*La persona de Jesús*, p. 310ss; i *La identitat de Jesús*, p. 455ss). Llavors comprenem la necessitat d'aquesta anella existent entre l'exègesi i la teologia, una anella subtil però necessària, que és el darrer graó que puja el biblista i el primer que ha de recórrer el sistemàtic.

Un cop ens van deixar Isidre Gomà i Pau Termes, va ser en Màrius Sala, l'Eduard Bosch i en Jordi Sánchez-Bosch els qui van mantenir la temperatura adient als estudis bíblics en les primeries de la Facultat. Del Dr. Sánchez Bosch, nombrat recentment membre de la Comissió Bíblica Internacional, valoro moltíssim un llibre rigorós que personalment m'ha ajudat força: *Mestre de Pobles*, sobre la vida i la teologia de sant Pau.

En aquesta mateixa línia, quanta teologia ha arribat a fer l'Oriol Tuñí, des dels estudis joanencs. L'ex-degà i ex-provincial dels jesuïtes, està més que mai viu en la seva actual represa de la investigació sobre Joan y el seu món.

També penso que la Cristologia de Jon Sobrino s'ha pogut beneficiar, cosa natural, de les anàlisis bíbliques de Xavier Alegre, S.J. plenament actiu en el Departament de Bíblia.

No voldria oblidar els estimats i valuosos biblistes P. Agustí Borrell, carmelita, Jordi Latorre, salesià, Joan Ramon Marín, Ignasi Ricart, claretià, M. Claustre Solè i Josep M. Soteras. No oblidem la biblista assessora del Sínode de la paraula. Semblantment haig de dir dels pro-

fessors del Departament de Litúrgia, de Moral i d'Història, que realment han fet teologia: els doctors Bellavista, Farnés, González-Padrós, Joan Baburés, Xavier Parés i Guiteras Vilanova... Des de la investigació litúrgica, han contribuït a la teologia de l'Església i dels sagraments i, sobretot, a la teologia del Culte diví, la qual considero una àrea estrictament teològica i, a més, importantíssima. Pel que fa al Departament de Moral, ja he citat Mn. Oriol Tataret, i ara haig de citar Gaspar Mora, Manuel Claret, Antoni Babra i Josep M. Tubau. Pel que fa al Departament d'Història que, segons en Melcior Cano és un dels "llocs teològics", citarè els noms de Joan Bada, Joan Busquets (recordo el seu llibre sobre la Reforma de Luter, al qual vaig tenir el gust de fer-li el pròleg), Casimir Martí, Josep M. Martí Bonet i Josep M. Pladevall. Però no voldria ultrapassar els límits que m'he traçat, tot i que ara faré una darrera incursió fora del Departament de Teologia Sistemàtica: el faré a una mena de grup mixte de catalans de la diàspora:

En primer lloc Mn. Sarayana que profesa teologia en la Universitat de Navarra i té una escriptura àgil perquè realment diu el que vol dir.

Després un quartet que va per lliure, en el que hi compto el menorquí Xavier Moll, teòleg i músic. Em va enviar l'esborrany del seu llibre *Notes sobre el clericalisme posconciliar*. Li vaig criticar el títol, però vaig quedar pres pel to i pel contingut: una vindicació de la glòria de Déu feta amb pau i serenor, davant de les transgressions que fem avui dia, moltes vegades inconscientment. Corprés per la saviesa modesta d'un home lliure, li vaig fer el pròleg i estic esperant amb delit la seva publicació amb el títol que sigui.

Vull mencionar dos autors del Centre de Pastoral Litúrgica: Josep Lligades amb una tesi sobre els sagraments a la Pontifícia Universitat Gregoriana de Roma, em va sorprendre agradablement amb un escrit a *Qüestions de Vida Cristiana* on reprenia, de forma molt més sintètica –i amb un àgil estil narratiu– el tema dels sagraments. L'altre, és en Joaquim Gomis en els escrits del qual es troba molta teologia litúrgica.

Finalment vull mencionar un altre teòleg, que viu en la diàspora alemanya: Valentí Fàbregas Escatllar, procedent dels jesuïtes, que, actualment, ha publicat un llibre curiós: *La dona de sant Pere i altres oblits*

De Casaldàliga, sigui dit com un gran elogi, que no només és un teòleg de l'alliberament dels pobres, sinó un gran –intuitiu– poeta.

de *l'Església* (2007). Es tanca la cortina ràpidament, però només és per a fer una nova pausa.

8. PAUSA AMB CATALANS UNIVERSALS

Abans de passar a la nova generació, se'm permetrà una pausa. Resta clar que el meu *compte rendu* es ceneix als estudiosos de la teologia al voltant de la Facultat de Teologia de Catalunya, en el seu quarantè aniversari. Aquesta és la causa de no haver fet esments de dos catalans universals que són Raimon Panikkar i el Bisbe Casaldàliga. El primer ha desenvolupat la seva docència a Índia i Nordamèrica: Sedueix la brillantor i el foc del seu discurs. Què en penso d'ell? Molt més bé que mal, àdhuc pel que fa a l'ortodòxia, perquè en els moments decisius conserva l'*instinctus fidei* i sap donar raó del que demana la tradició cristiana, explicada brillantment i al seu mode. Vull confessar, en aquest sentit, els molts suggeriments que he trobat en el seu estudi sobre la *Trinitat*. Atent al misteri, fi en el llenguatge, és un llibre de qualitat material i espiritual, molt ben reeditat per Siruela. Alguna vegada, en canvi, em fa restar perplex: per exemple quan diu en una entrevista (no pas en un llibre) que ell no és mono-teïsta (!). Llavors, a cavall entre Occident i Orient, és com si fes esclatar la lògica del llenguatge, com si es fonguessin els ploms de la instal·lació lògico-filosòfica. (¿Oï que no et sap greu que amb la mateixa sinceritat que t'expresso la meva admiració per la profunditat amb el que tractes el tema de la Trinitat divina, et faci patent la meva perplexitat, quan sembla que vulguis fer esclatar fins a l'infinit el nostre llenguatge humà, limitat, com nosaltres, per l'espai i pel temps?)

De Casaldàliga, sigui dit com un gran elogi, que no només és un teòleg de l'alliberament dels pobres, sinó un gran –intuitiu– poeta que porta escrits en el cor els noms dels seus fidels, els creients i els agnòstics. És el seu cor de poeta que estima tot el món allò que dona a

Casaldàliga el seu tremp de pastor i de teòleg.

Tenim, a més, un tercer home: un mallorquí universal: Lluís Francesc Ladaria Ferrer, S. J., nascut a Manacor (Mallorca); durant molt de temps professor de teologia de la P. U. Gregoriana de Roma, secretari de la Comissió Teològica Internacional i, a partir del 2008, secretari de la S. Congregació per a la Doctrina de la Fe. La seva obra escrita mostra una personalitat teològica d'alta precisió, cosa que no l'impideix pas una franquesa i "valentia" ("parresia") en el tractament a fons dels temes teològics. Citaré només *Teología del pecado original y de la gracia* (1993); *El Dios vivo y verdadero. El Misterio de la Trinidad* (2000) i *La Trinidad, Misterio de Comunión* (2002). Aquests dos darrers llibres l'acrediten com un dels més madurs i encertats teòlegs cristians que han escrit sobre la Trinitat de Déu. Totes dues obres són molt interessants. El primer, com un llibre de text per a les Facultats. En canvi, *La Trinidad, Misterio de Comunión* representa un grau superior que consisteix en un diàleg múltiple –amb diversos autors que han escrit sobre la Trinitat avui– i sobre múltiples qüestions relatives al misteri diví. No cal dir que Ladaria s'inscriu en el grup d'autors recents (catòlics, ortodoxos i protestants) que veuen en la Trinitat de les persones la clau d'interpretació, el referent i l'impuls estructurador de la persona humana, *imago Trinitatis*.

9. LA NOVA GENERACIÓ

Anem ara a la nova generació. Hi ha una nova generació de teòlegs, del clergat secular, dels religiosos –benedictins i benedictines, carmelites, claretians, dominicans i jesuïtes– amb abundant obra escrita, arrecerats al Departament de Teologia Sistemàtica, i als de Bíblia, Moral, Història i Pastoral, així com als Instituts de Litúrgia i d'Espiritualitat, a l'ISCREB, als altres instituts de Catalunya i les Illes.

Com un petit pròleg, faré una petita recalada a les Illes. El meu record se' m va als professors del CETEM i als amics mallorquins: Miquel Gual Tortellà, autor d'una solidíssima tesi sobre l'Església-Comunió, el reconegut i gran filòsof Gabriel Amengual, Teodor Suau, Bartomeu Ben-nasser, Llorenç Alcina, Joan Bauzà, i els menorquins –finíssims– Joan Febrer i Sebastià Taltavull.

Encapçalant la nova generació trobem Salvador Pié: la seva obra escrita és considerable, en quantitat i qualitat. Va començar amb una tesi doctoral sobre la Paraula de Déu que ha vingut a ser el fonament del seu nomenament d'Expert del Sínode de Bisbes del 2008. Venen després dues obres de gran envergadura: *La Teologia Fundamental* (2001) que és la quarta edició del *Tratado de Teología Fundamental* (1989); i *Eclesiología. La sacramentalidad de la comunidad cristiana* (2007) en la que s'expressa en conceptes realment clars i operatius! el que és i representa l'Església de comunió. Els diversos títols que el Concili Vaticà II aplica a l'Església –Sagrament, Poble de Déu, Cos de Crist, Temple de l'Esperit Sant, Multitud reunida en la Trinitat del Pare, del Fill i de l'Esperit...– adquireixen el seu just enfocament i el degut relleu a la llum dels dos principis fonamentals: L'Església és Comunió, i el fet que l'Església sigui comunió invisible i visible amb Déu i entre els homes porta a la conclusió que l'Església tingui una estructura sacramental que abasta la gràcia de Déu comunicada per l'Esperit (invisibilitat) i la caritat i servei als homes (visibilitat). Cada qüestió és objecte per part de Pié d'un estudi històric exhaustiu que la centra i la interpreta encertadament. Les dues obres han estat traduïdes i usades en les Facultats europees.

Un altre etern jove de la nova generació és Ramon Prat i Pons de la diòcesi de Lleida. Vaig tenir l'honor de dirigir-li la tesi doctoral en la qual l'Autor eixamplà cap a l'experiència viscuda el mètode històric. Ja no es tractava, com ell deia, d'estudiar l'obra d'un autor, sinó d'estudiar l'experiència viva de la gent i partir d'ella per a fer la inducció teològica. Prat i Pons es basava en la doctrina de l'*Insight* de Bernard Lonergan, el qual primava l'experiència i indicava el mètode ascensional a seguir. En definitiva, també Melcior Cano acollia com a "llocs", que la teologia entra a conrear, la raó humana, sempre a cavall de la realitat i de la vida, la doctrina dels filòsofs i la història. Entre el crit de Luter –"*experientia sola facit theologum*"– i el positivisme bíblic rau el sentit comú teològic de Mn. Ramon Prat i Pons que a ell, personalment l'ha portat al conreu infatigable, entusiasta, de la teologia pastoral. El seu darrer llibre *La canya de pescar* (2007) es mou fidel en la metodologia de copsar l'experiència de la gent com a punt de partença d'un quefer teològic sempre confrontat amb la llum de la paraula de Déu.

Cada qüestió és objecte per part de Piè d'un estudi històric exhaustiu que la centra i la interpreta encertadament.

Un altre nom és el de Xavier Morlans. Es va fer esperar la seva tesi doctoral, *La experiencia de Dios en la acción social. Hipótesis para una interpretación teológica inspirada en los primeros escritos de Maurice Blondel* (1898). Dubto que la "hipòtesi" d'aquesta tesi hagi estat suficientment valorada i menys assimilada pel *coetus theologiae cultorum*. Una manera de copsar mínimament aquesta tesi és entendre que la "hipòtesi" consisteix en que l'*acció social* (que Morlans deriva de l'*Action* preconitzada per Blondel), és el lloc de l'experiència de Déu, amb la qual cosa s'aproximen aquestes tres magnituds: anhel i recerca de Déu, acció humana col·lectiva i experiència religiosa de Déu, no pas "pictista" sinó evangèlica ja que realitza l'impuls de la caritat que ve de Déu.

Després, Morlans ha escrits diversos "apunts de classe" o de lectura, especialment sobre la Revelació, fins que finalment s'anuncia el seu llibre, també llargament esperat sobre el primer anunci de Jesucrist. Em deia el mateix autor, que aquest llibre ha quedat enllestit l'estiu del 2008.

Jaume Fontbona, és també –desde la seva tesi guardonada amb la medalla d'or de la Universitat Gregoriana– un teòleg jove que no ha parat d'escriure amb rigor i amb una forta inspiració de l'eclesiologia oriental i –en això coincideix amb S. Pié– amb una perspectiva que valora la "potestat de santificació" en l'Església per sobre de la "potestat de jurisdicció", regulada pel Dret Canònic, sigui dit amb tot el respecte per Gianfranco Ghirlanda, el canonista de la Gregoriana de Roma, autor de *Hierarchica Communio* (1980).

La millor manera de fer-se càrrec del treball teològic de J. Fontbona serà, com he fet en tantes ocasions, donar un llistat de les seves obres. En primer lloc la tesi: *Comunión y sinodalidad: la eclesiología eucarística* despues de N. Afanasiev, en I. Zizioulas y J.M.R. Tillard (1994). *Ministeri de comunió* (1997); *Bautismo y confirmación* (2000); *El misterio pascual* (2006); *Els miracles: què diuen de Déu i de Jesús* (2007).

Tots són temes al voltant de l'Església comunió, amb actuació sinodal o al voltant de la sacramentalitat. Aquesta temàtica està indicant fins a quin punt és tradició de la teologia catalana i de les Illes el tractament del tema de l'Església comunió i la sacramentalitat: veure, Tena, Pié, Gual, Febrer... Pels teòlegs catalans i de les Illes, la litúrgia és un lloc teològic de primer ordre. Un fet significatiu que assenyalava la continuïtat i afecte que es dona entre la primera i la segona generació, és l'edició del llibre *Ministeri de comunió*, amb una Introducció de Pere Tena i un Pròleg de J. M. Rovira.

Vull citar un acurat teòleg –Josep M. Turull i Garriga– que, ha donat a llum, amb la col·laboració de Mn. Lluís Serrallach Garcia (+) el *Catàleg dels incunables de la Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de Barcelona* (1999). Un llibre imprescindible en la nostra Biblioteca.

Entre els Monjos de Montserrat la segona generació passa per Lluís Duch, al qui ja hem citat per la seva col·laboració en l'obra del P. Evangelista Vilanova i que ara hem de citar com autor d'una teologia (o filosofia) espiritual de la vida quotidiana i de l'estructura (ambient) de la persona humana.

El pensament de Lluís Duch s'ha enlairat en una colla d'obres profundes però entenedores, envers temes propers a la filosofia i a la vida actuals. Anna Harendt o el mateix Habermas, serien el referent d'aquest tipus de pensament, que en el camp català i espanyol compta amb en Francesc Torralba, Josep M. Terricabres, J. A. Marina o l'Adela Cortina. Amb Lluís Duch podem parlar d'un pensament proper a l'observació sistemàtica de la realitat i a l'ambigüitat de l'ésser humà. Citaré algunes de les seves obres: *De la religió a la religió popular* (1980); *Antropologia de la vida quotidiana* (1999); *Mircea Eliade. El retorn d'Ulisses a Ítaca* (1983). Recentment ha publicat: *Un extraño en nuestra casa* (2007); *Algunes interpretacions del cristianisme* (2004); *Ambigüitats de l'amor* (2004); Són clàssiques: *Antropologia de la religió* (1997); *Antropologia de la vida quotidiana. Escenaris de la corporeïtat* (2002), en col·laboració amb Joan Carles Mèlich. L'antropologia de la vida quotidiana conté dos volums dedicats a la "Política" i a la "Religió".

Cebrià Pifarrer acaba de publicar una obra importantíssima: *Literatura cristiana antiga* (2008) un volum de més de 700 pàgines. Ells

continúen l'obra dels monjos "espirituals", p. ex., el traspassat Miquel Estradé. També Jordi Piquer ha entrat amb decisió en el camp de la Cristologia.

D'entre la nova generació jesuïta, i degut a la magnitud de la seva obra produïda, assenyalo el P. Xavier Melloni autor dels següents llibres: *Relaciones humanas y relaciones con Dios: el yo y el tú trascendidos* (2006); *Els exercicis i tradicions d'Orient* (2004); *L'u en la multiplicitat* (2003); *Itinerari vers una vida en Déu* (2001); *La mistagogia de los ejercicios* (2001); *Els exercicis espirituals, una anella en la tradició d'Occident* (1997); *Los caminos del corazón: el conocimiento espiritual en la "Filocalia"* (1995); *Ignasi de Loiola: un pedagog del misteri de la justícia*.

Finalment, d'entre els jesuïtes, amb incidència a la Cristologia haig d'assenyalar M. Flaquer.

Màxim Muñoz, amb una excel·lent tesi sobre el P. Congar, ha destacat entre els claretians i ha estat Cap de Departament de Sistemàtica, fins el seu nomenament de Provincial dels PP. Claretians.

Joaquim Meseguer García tampoc ha deixat dormir la mà: la seva tesi sobre sant Agustí (*Societat humana i Comunió amb Déu. La Comunió dels sants, clau hermenèutica en De Civitate Dei de Sant Agustí*), ha estat seguida de dos llibres més –*La Sabiduría oculta* (BAC Popular, 2005) i *El nou horitzó. Visió de l'Escatologia cristiana* (2006)– que l'acrediten com a teòleg jove. El valor afegit és que Meseguer és un capellà que fa de Rector a Sant Quirze del Vallés. Magnífic el seu testimoni.

Entre els teòlegs haurem de citar dues teòlegues: la recent doctorada Teresa Forcades i Vila que ja havia publicat la seva tesina titulada *La Trinitat avui* (2005) i una tesi imponent (unes 520 pp.) aquest any 2008: *Ser persona*. Té a més una *Història de la Teologia feminista*, de la qual n'ha sortit ja el primer volum. Teresa Forcada és, a més, doctora en Medicina i sap donar el seu testimoni en els mitjans de comunicació.

L'altra és Pilar Vila que ha mostrat la seva precisió teològica en una obra que cerca les claus d'intel·lecció de la santedat de Teresa de Lisieux. Benvingudes –com les biblistes Claustre Solé, Núria Caum,

Glòria Nicolau i l'experta en el Sínode de Bisbes 2008, Núria Calduch— al *Coetus theologorum... et theologarum*.

Per tant, la nova generació està tractant molt bé temes clàssics: Jesucrist, l'Església i els Sagraments. Algunes obres han estat traduïdes ja a dos idiomes.

D'una manera semblant a la classificació dels poetes que, en el seu dia, va fer J. M. Castellet, citaré ara una colla de "*novíssims*" dels quals es pot esperar el millor: Antoni Babra, Josep M. Domingo, Josep Torner, Xavier Novell, Daniel Palau, P. Joan Carrera, Joan Ramon Marín, Norbert Miracle, Joan Ubach...

10. COMENTARIS

1er. Un dels reptes principals de la teologia a Catalunya és el d'arribar a tenir un "sò propi", com és el desig de les orquestres simfòniques. Vull dir que els Rahner, Balthasar, Tillich i Congar ens van fer un immens favor —impagable— en donar-nos models del que podia ser una teologia en llengua vernàcula, però també ens van condicionar, en el sentit de mantenir-nos en la ruta assenyalada més que en atenció a les necessitats reals dels lectors de casa nostra.

Dolores Aleixandre ha fet a la revista "Jesuïtes" (Primavera 2008) i en clau d'humor, l'elogi dels qui van "mastegar" aquells autors més difícils per a "servir-los" a la gent. Però l'ideal no és servir autors ben amanits, sinó fruits evangèlics de casa nostra! Adequats a l'estat d'esperit de la gent de casa.

Quatre criteris poden ajudar a fer un servei teològic de formació cristiana:

a) Partir del que pensa la gent però anar més enllà del que pensa la gent: anar a la revelació de Jesús, el Fill de Déu.

b) Saber narrar la bella història que és la nostra fe.

c) El teòleg narrador no oblida que hi ha una complicitat entre el cor de l'oient i la paraula: és l'element afectiu de la narració; cal no oblidar-lo!

d) El nivell intel·lectual ha de ser senzill, transparent i positiu.³

2on. L'altre comentari que faig fer en la versió oral d'aquest rap-

port és sobre l'ofici d'escriure que ha de tenir assumit el teòleg. En efecte, he observat que una persona –teòloga o no– s'encalla en el moment d'escriure perquè no sap com posar-se a l'hora de tenir d'expressar-se per escrit. És ell, el teòleg, el qui sense caure en el subjectivisme o en l'inflament de l'ego ha de saber expressar-se perquè altrament, si no sap què vol expressar i que és ell mateix qui ha d'expressarse, o bé quedarà bloquejat o com a màxim farà un empedit de citacions àrdues i pesades. És per això que a molts teòlegs, alguns d'ells ja han traspassat al Pare, els hi ha fet bé llegir literatura que ajuda a saber-se expressar. Tota és bona des del *Màcbeth* de Shakespeare fins a l'Àgatha Christie que descriu molt bé els ambients de la societat.

Uniré, per tant, els meus dos comentaris: gran part del nostre futur estarà en disposar de teòlegs que sapiguin expressar-se i narrar de manera senzilla la bellesa transcendent de la nostra fe.

3er. Potser una pregunta que no es pot obviar és: Com ens ha marcat el Concili del Vaticà II a tots plegats? La resposta és senzilla: ha marcat la nostra tasca teològica i ha marcat el nostre viure cristià. Diria que per a mi el Vaticà II és literalment el Catecisme de l'Església Catòlica, perquè la seva doctrina és realment "doctrina catholica", sobretot les Quatre Constitucions, però també la ardida Declaració sobre la Llibertat religiosa.

Això no vol dir que s'hagi d'entronitzar el Concili Vaticà II com un ídol. El convertiríem en un simple llibre i el que ens fa falta en l'Església és la fe ardent que actua per l'amor i l'impuls evangelitzador del començament. No pas l'edició d'un llibre que resti a les prestatgeries.

D'altra banda --pur sentit comú-- quan el Senyor et vol donar una mà t'envia la seva Paraula i, en aquests darrers temps, gairabé fa vint anys, diria que m'ha fet "descobrir" sobretot l'Evangeli de Joan i també el de Lluc i el de Marc (El de Mateu és sempre el canemàs sòlid que ho aguanta tot).

En termes ignasians –així li vaig sentir a dir amb convicció a un "jove" jesuïta de més de vuitanta anys– el Vaticà II ha estat per a l'Església una indubtable "consolació sin causa precedente". La consolació pel segle XX. No volgüem fer-ne bandera –i encara menys, no

el volguem ignorar o refusar— perquè aquestes actituds ja no formarien part del consol de l'Esperit, sinó de l'ambigüïtat humana.

N. B. He mirat i remirat els noms d'aquesta crònica. El meu desig sincer és que no en falti cap. Puc assegurar que si en falta algún —sempre manquen, diu l'experiència— no és de cap manera intenció de l'autor. A vegades, passa com quan busques les ulleres per tot atreu i les tens a sobre de la taula, però no se sap per quin joc psicoanalític, no les veus tot i que les tens davant els ulls.

NOTES

1. El que ningú negava al mètode escolàstic era claredat: Cada qüestió —o tesi— se sotmetia al següent itinerari: Conceptes o "nocions".- Estat de la qüestió.- Adversaris.- Tesi.- Probació de la tesi per la Sagrada Escripura.- Probació de la tesi pels Pares de l'Església.- Magisteri de l'Església y Nota teològica.

2. Aquesta Conferència es troba amb el mateix títol a R. FISICHELLA (Ed.), *Il Concilio Vaticano II. Recezione e attualità alla luce del Giubileo*, Cinisello-Balsamo, Milà, 2000.

3. Aquests quatre criteris els trobem mantinguts en les dues conferències que va pronunciar Bruno Forte en la Facultat de Teologia de Catalunya, al matí, i en la Fundació Joan Maragall de Barcelona a la tarda. Per què va agradar tant el públic especialitzat com el no versat en teologia? Perque va partir de la realitat de la gent no oblidant la llum de la Paraula. Perquè està convençut que la fè és "la bellesa que salva el món". Perquè no deixa mai l'estil narratiu. "La fede è una bella storia" però cal narrar-la. Fins i tot, quan és més elevada: com quan diem que Jesús ha estat envia pel Pare. Per això no s'oblida mai l'element afectiu: La paraula narrada afecta el cor dels oients. Hi ha una secreta complicitat entre la Paraula i el cor del qui escolta. Perquè és bo romandre en un nivell intel·lectual transparent, senzill. El que hom diu pot ser elevat mentre sigui transparent, senzill, espiritual.